

ALESSANDRO
 MANZONI
SNOUBENCI

ODEON

2-701443

MZK-UK Brno

2619987477

AUTOROVA PŘEDMLUVA

„DĚJINY SE MOHOU PRÁVEM NAZÝVAT SLAVNOU VÁLKOU proti času, neboť vysvobozují z jeho poddanství Léta, jim vězněná, která se už dokonce změnila v mrtvoly, znova jim vdechují život, řadí je k překlidce a znova je stavějí do boje. Ale slavní Zápasníci, kteří si dobývají v takovém boji Palmy a Vavřínu, všimají si jen mrtvol nejnádhernějších a nejskvělejších, balzamují svým inkoustem jen činy Knižat, Králů a vynikajících Osobností, protahují nejjemnější jehlou ducha zlaté a hedvábné nitě, které tvoří věčnou výšivku slavných Skutků. Ale mé slabosti není dáno se povznést k takovým tematům a nebezpečným výšinám, nevyzná se v bludišti politických úkladů a není doma v jekotu válečných polnic: protože jsem se však dověděl o podivuhodných příhodách — třebaže se přihodily jen lidem prostým a bezvýznamným — pokusím se zachovat jejich památku potomstvu a napsat zcela prostě a pravdivě jejich historii nebo spíše zprávu o nich. V ní se budou odehrávat na těsném jevišti žalostné a hrůzoplňné tragédie a výjevy nesmírné zloby, s nimiž se budou střídat díla ctnosti a andělské dobroty jako protiklad dábelskému usilování. Vskutku, když si uvědomíme, že tato naše země stojí pod ochranou Nejjasnějšího Našeho Pána Katolického Veličenstva, jenž je sluncem nikdy nezapadajícím, že nad ní září odraženým světlem jako Luna nikdy nezacházející Hrdina ze vznešeného rodu, který jej pro tempore zastupuje, že Nejvznešenější Senátoři jako Stálíce a Vážení Úředníci jako bludné Planety vysílají světlo do všech koutů, tvoříce takto všichni dohromady nejvznešenější Nebe, a když vidíme, jak se tato země změnila v peklo chmurných událostí, špatností a krutostí, jejichž počet neustále vzrůstá vinou lidí nešlechetných, pak se to dá vysvětlit jen dábelským uměním a pekelnou zlobou, neboť lidská zloba by nedovedla

Přeložil Václav Čep

sama odolat tolika mocným Hrdinům, kteří s očima Argovým a pažemi Briareovými pečují o blaho obecné. A proto když budu psát tento příběh, který se udál za dnů mé mladosti, zamlčím také z náležitě úcty jména jednajících osob a jejich rodinu, třebaže většina z nich už zmizela z Jevišť Světa a splatila svůj dluh Parkám, a podobně učiním i se jmény míst, která označím pouze generaliter jménem kraje. Snad nikdo v tom nebude vidět nedokonalost příběhu a znetvoření mého prostého Dila, ledaže by takový kritik byl osobou, která se vůbec nevyzná ve filosofii: pokud jde o lidi filosoficky vzdělané, ti jistě vědí, že to není nikterak na újmu zmíněného příběhu, neboť je to věc zřejmá a všeobecně uznávaná, že jména jsou jen pouhopouhá accidentia...“

Ale když podstoupím tu hrdinskou práci a přepíši tenhle příběh z vybledlé a nadrápané škrabanice a když jej vydám, jak se říká, na světlo, najde se člověk, který vydrží tu námahu a přečte si jej? — Toto uvažování plné pochyb ve mně vzniklo, když jsem se pachtil s luštěním klikyháků, které přišly za slovem accidentia, nechal jsem proto přepisování a začal jsem vážněji přemýšlet, co mám dělat. — Je sice pravda, řekl jsem si listuje v rukopise, je sice pravda, že se toto krupobití literárních hříček a ozdob netáhne celým dílem. Vzorný zástupce sedmnáctého století chtěl na počátku vystavit na odiv svou zdatnost, ale když se pak do vypravování dostal, plyne už jeho styl někdy celé strany mnohem přirozeněji a klidněji. Ano, ale jak je tuctový, nemotorný a plný chyb! Spousta lombardismů, nevhodné slovní obraty, mluvnické dle libosti, věty roztrhané od sebe. A pak, sem a tam je zapáchnuto nějaké elegantní španělské slovíčko, a co je horší, na těch nejnapínavějších nebo nejdojemnějších místech příběhu a při každé příležitosti, kdy chce vzbudit čtenářův podiv nebo zájem, zkrátka na všech místech, která sice vyžadují trochu rétoriky, ale rétoriky tlumené, jemné a vkusné, upadá vždycky do nevkusné vyumělkovanosti, s kterou jsme se seznámili v úvodě. S podivuhodnou obratností spojuje vlastnosti zcela opačné a dovede být zároveň neotesaný i afektovaný, a to na jedné stránce, v stejné větě, v témž slově. Tak je to: nabubřelá deklamace spojená s vulgární ledabylostí, a nad tím nade vším ctižádostivá nemotornost, jež je vlastní všem spisům tohoto století v naší zemi. Věru, taková věc se nedá předložit dnešním čtenářům; jsou na podobné výstřednosti příliš světa znalí a příliš nároční. Ještě

štěstí, že mě ta spásná myšlenka napadla hned na počátku té nevděčné práce: a myji si nad ní ruce.

Ale když jsem ten fascikl zavíral a chtěl odložit, přišlo mi líto, že tak krásný příběh zůstane navždycky neznám — mně aspoň připadal krásný, třebaže čtenář bude mít možná jiný názor; ano, velmi krásný. — Nešlo by, pomyslím si, převzít z rukopisu sled událostí a změnit slovní vyjádření? — A protože mi nenapadla žádná rozumná námitka, dal jsem se hned do práce. Tak vznikla kniha, kterou máte v ruce: prostodušnost výkladu je úměrná ceně knihy.

Ale některé události, některé zvyky, líčené našim autorem, mně připadaly tak neobvyklé a tak podivné, abych neřekl ještě něco horšího, že jsem se rozhodl, že nejprve vyslechnu jiné svědky, než jim uvěřím. A začal jsem hledat v písemných památkách z té doby, abych se přesvědčil, zda svět tehdy skutečně tak vypadal. Takové pátrání rozptýlilo všechny mé pochybnosti: na každém kroku jsem narážel na věci podobné a ještě horší. A ještě průkaznější pro mne bylo, že jsem v nich dokonce našel některé osoby, o kterých jsem mimo náš rukopis nikde neslyšel a o jejichž existenci jsem proto pochyboval. Ve vhodné chvíli se budu dovolávat některého z těchto svědectví, aby čtenář uvěřil všem, které by byl jinak v pokušení popřít pro jejich podivnost.

Odmítl jsem řeč a sloh našeho autora jako něco nesnesitelného. Čím jsem ji nahradil? Zde je to bolavé místo.

Kdo začne samozvaně předělávat dílo cizí, vystavuje se nebezpečí, že bude musit vydat přesný počet z vlastní práce a v jistém smyslu to bere na sebe jako povinnost: nemám v úmyslu se vyhýbat této faktické a právní povinnosti. Naopak se jí dobrovolně podrobuji a chci zde vydat přesný počet ze způsobu psaní, kterého jsem se držel. A s tím cílem jsem se po celou dobu své práce snažil předem uhodnout možné námitky a kritiky a snažil se je předem vyvrátit. To mi nedělalo žádné potíže: nikdy mi nevyvstala v mysli námitka (musím to říci v zájmu pravdy), na kterou bych nebyl našel vítěznou odpověď, jednu z těch odpovědí, které otázky neřeší, nýbrž staví do jiného světla. Často jsem také nastrojil, aby se dvě kritiky dostaly do křížku, aby jedna narazila na druhou; anebo jsem je zase důkladně zkoumal a pozorně srovnával a nakonec se mi podařilo zjistit a dokázat, že jsou obě stejného druhu, třebaže se zdánlivě od sebe tak naprosto liší a že se obě zrodily ze stejného omylu, který spočívá v tom, že nedbaly

skutečností a principů, o které se musí opírat rozumná úvaha. A pak jsem je k jejich velkému překvapení hodil na jednu hromadu a pustil jsem je k vodě. Snad ještě nikdy žádný autor tak jasně nedokázal, že je v právu. Ale co se nestalo! Když jsem chtěl znova shrnout všechny řečené námitky a odpovědi a udělat v nich jakýsi pořádek, vyrostla mi z nich, ó hrůzo, pod rukama kniha. Když jsem to viděl, odložil jsem tu myšlenku ze dvou důvodů, které mi čtenář jistě schválí: první důvod byl ten, že by to mohlo vypadat směšně, kdybych psal knihu na ospravedlnění knihy jiné, ba dokonce jejího stylu; za druhé, že pro tu chvíli stačí jedna kniha, a možná že i ta je zbytečná.

[PRVNÍ KAPITOLA]

Rameno Comského jezera, jež se obrací k jihu mezi dvěma souvislý-
mi horskými řetězy, samý záliv a zátočina, podle toho, jak hory vybíhají a ustupují, náhle jako by se zužovalo; vypadá jako řeka mezi předhořím po pravé straně a širokým pobřežím po straně levé; a most, který spojuje oba břehy, jako by činil oku ještě nápadnější tuto změnu a jako by označoval bod, kde přestává jezero a znova začíná Adda, aby později opět přijala jméno jezera tam, kde se oba břehy zase od sebe vzdalují a dovolují vodám se znova rozlévat a zvolňovat svůj běh v nových zálivech a nových zátočinách. Pobřeží, vytvořené nánosem tří mocných bystřin, klesá, opřeno o dvě sousedící hory; z nich jedna se jmenuje Svatý Martin a druhá lombardsky Resegone, tj. pila, podle řady skalnatých hrotů, jež skutečně vyvolávají obraz pily: nenajde se také člověk, který by ji nerozeznal na první pohled podle této zvláštnosti v dlouhém a širokém horském pásmu od ostatních vrcholků méně známého jména a obvyklejšího tvaru, i kdyby se na ni díval zpředu, na příklad ze severních milánských bašt. Pobřeží se zvedá dlouhý kus cesty pomalu a bez přerušení; potom se láme náhle v sedla a údolíčka, hřbety a plošiny, podle složení obou hor a prudkosti vod. Nejzazší jeho okraj, zbrázděný ústím bystřin, je skoro samý kámen a štěrk; zbytek jsou pole a vinice a mezi nimi roztroušené vesnice, vily a dvorce; tu a tam se černají lesíky, jež se šplhají nahoru po horských úbočích. Lecco, hlavní z těchto míst, jež dává jméno kraji, leží na břehu jezera nedaleko mostu a někdy se ocitá zčásti i v jezeře, když se hladina vody zvedne: dnes je to už velké městečko, které pomalu vyrůstá v město. V době, kdy se přihodily události, jež se chystáme vy-

pravovat, byla tato už důležitá osada také ohrazena a měla tedy čest hostit ve svých zdech vojenského velitele a výhodu mít stálou posádku španělských vojáků, kteří učili místní dívky a ženy dobrým mravům a pokleпали sem tam na rameno jejich manželům a otcům; na konci léta se pak nikdy neopominuli rozběhnout do vinic, aby si natrhali hroznů a ulehčili tak vesničánům při vinobraní. Z jedné osady do druhé, z pahorků na pobřeží, z jednoho vršku na druhý vedlo a ještě dnes vede mnoho cest a steziček, strmějších i povlovnějších; hned se ztrácejí a propadají mezi dvěma zdi, a zvednete-li oči, uvidíte odtud jen kus nebe nad sebou nebo nějaký vrcholek hory; jindy zase stoupají po otevřených planinkách, z nichž se otvírá výhled hned širší, hned užší, vždycky však bohatý a vždycky nějak nový podle toho, jak různé body obsáhnou větší nebo menší díl toho širého okolního jeviště, nebo podle toho, jak se ta či ona část vynořuje a mizí, objevuje a zase se ztrácí. Tu se objeví kousíček vody, tam zase jiný, tam opět širá hlát nesmírného a proměnlivého vodního zrcadla; tady se jezero, na okraji uzavřené či spíše zbloudilé v shluku a bludišti hor, postupně rozšiřuje mezi jinými horami, které vystávají před našima očima jedna po druhé a zrcadlí se ve vodách hlavou dolů i s vesnicemi, ležícími na březích; tam zase rameno řeky, potom jezero, pak opět řeka, která se leskne jako had a ztrácí se v klikatinách mezi horami stojícími okolo, jež se postupně snižují a také skoro splývají s obzorem. Ba místo, z něhož se díváte na tyto rozmanité obrazy, stává se vám podívanou odevšad: hora, po jejíchž úbočích kráčíte, zvedá okolo vás a nad vámi ostré a vysoké štíty a útesy, měnící svou podobu skoro na každém kroku: co vám připadalo před chvílí jako jeden hřbet, rozděluje se a otvírá v hřbetů několik a náhle se objevuje na vrcholku to, co se vám před chvílí zdálo ležet na stráni: úsměvný a domácký půvab těchto úbočí zmirňuje divokost krajiny a ještě zvyšuje nádheru jiných výhledů.

Po jedné z těchto cestiček se dne sedmého listopadu 1628 vracel pomaloučku z procházky don Abbondio, farář v jedné z vesnic, o nichž jsme se prve zmínili: jméno vesnice a příjmení knězovo se neobjevuje v rukopise ani na tomto místě, ani nikde jinde. Modlil se klidně svůj breviář, a chvílemi mezi dvěma žalmy jej zavíral, necháváje jako znamení mezi listy ukazováček pravé ruky, pak si složil obě ruce za záda a pokračoval v cestě, dívaje se na zem a odkopáváje nohou ke zdi kaménky, které se mu na cestičce připlety pod nohy:

pak zvedal hlavu, rozhlížel se lenivě po okolí a upíral oči k horskému úbočí, kde světlo slunce, které se už ztratilo, pronikalo trhlinami protější hory a kreslilo tu a tam na trčících skalách široké a nestejně purpurové skvrny. Když potom znova otevřel breviář a odříkal další verš, došel k zatáčce cesty, kde obyčejně zvedal oči od knihy, aby se podíval před sebe: a tak učinil i toho dne. Za zatáčkou vedla cesta asi šedesát kroků přímo a potom se dělila ve dvě stezky na způsob písmene Y: ta vpravo stoupala nahoru a vedla k faře, druhá sestupovala k říčce v údolí; a na té straně sahala zídka člověku jenom ke kyčlím. Vnitřní zdi obou stezek se neshály, ale končily kapličkou, na které byly namalovány jakési dlouhé hadovité špičaté tvary, v úmyslu umělcově a v očích obyvatel farnosti patrně pekelné plameny; a mezi plameny stály jakési nepopsatelné postavy, představující duše v očistci; podklad byl šedý, místy oprýskaný, duše i plameny měly cihlovou barvu. Když farář zahrnul k rozcestí a zvedl oči ke kapličce, jak to vždycky dělal, spatřil něco, co nečekal a co by byl nejraději vůbec nespapřil. Tam, kde se obě cestičky sbíhaly, uviděl dva chlapy: jeden seděl obkročmo na nízké zídce s jednou nohou spuštěnou na druhou stranu a s druhou pevně na zemi, druhý stál opřen o zeď s rukama zkříženýma na prsou. Jejich oděv, chování a všecko z jejich vzhledu, co mohl farář spatřit z místa, kam došel, nepřipouštěly ani nejmenší pochybnosti o jejich zaměstnání. Oba měli na hlavě zelenou sítku, jež jim padala na levé rameno a tam končila velkým střapcem. Zpředu nad čelem z ní čouhal obrovský chomáč vlasů; dva dlouhé kníry nakroucené do špičky; lesklý kožený pás a za ním dvě pistole; růžek plný prachu spadl na prsa jako náhrdelník; z kapsy širokých a baňatých kalhot čouhala rukověť nože a ve veliké pochvě, pobité lesklými a třpytivými plátky mosazi, seskupenými v jakýsi monogram, visel těžký meč: na první pohled se prozrazovali jako jedinci z čeledi *brávů*.

Tato čeleď dnes už úplně vymřela, ale tehdy byla v Lombardii velmi hojná, a to už odedávna. Kdo by o ní nic nevěděl, udělá si náležitou představu z několika autentických citátů, jež ho dostatečně poučí o jejích hlavních znacích, o úsilí, jež bylo vynaloženo na její vyhubení a o její tuhé a nepoddajné životnosti.

Už dne 8. dubna roku 1583 Nejjasnější a Nejmilostivější Pán don Carlos Aragonský, Kníže Castelvetranský, Vévoda z Terranuovy, Markýz z Avoly, Hrabě z Burgetu, Veliký Admirál a Konetabl Sicilský,

Místodržitel Milánský a Nejvyšší Velitel Jeho Katolického Veličenstva v Itálii, dokonale zpraven o nesnesitelném soužení, v němž žilo a žije slavné město Milán vinou brávd a tuláků, vydává proti nim vyhošťovací dekret. Prohlašuje a určuje všechny, kteří mají být zahrnuti v toto vyhoštění a kteří mají být považováni za brávy a tuláky... cizinci i domácí lidé, kteří žádného zaměstnání nemají nebo je neprovozují majíce je... nýbrž se dávají za plat či také bez něho do služeb rytíře, šlechtice, královského úředníka nebo kupce... aby mu sloužili, jeho jednání kryli, či jak lze spíše předpokládati, jiným svým spoluobčanům nástrahy strojili... Všem takovým lidem nařizuje, aby do šesti dní opustili kraj, a to pod trestem galejí, a dává všem soudním úředníkům ty nejpodivuhodnější možnosti a ničím neomezené plné moci, aby toto nařízení provedli. Ale na druhý rok 12. dubna si tentýž pán všiml, že toto město je dále plno řečených brávd... kteří si žijí znova jako dřívě, aniž by se vůbec změnil způsob jejich života a aniž se byl zmenšil jejich počet, a vydal nové nařízení ještě přísnější a významnější, v němž mimo jiné předpisuje:

Jakákoliv osoba z města nebo odjinud pocházející, o níž bude výpovědi dvou svědků zjištěno, že je všeobecně považována za bráva a že nosí toto jméno, třebaže se jí nedokáže žádný zločin, může být jen pro tuto svou pověst a bez dalších svědků vyšetřována soudci nebo jejich zástupci právem útrpným... a i kdyby se nevyznala ze žádného zločinu, necht je pro toto pouhé podezření a pro svou pověst bráva poslána na tři roky na galeje. To všechno tam stálo a ještě víc, co my vynecháváme, neboť Jeho Excelence je pevně rozhodnuta si vynutit obecnou poslušnost.

Čteme-li tato rázná a rozhodná slova tak mocného pána, doprovázená tak přísnými rozkazy, máme sto chutí věřit, že při jejich pouhém zvuku všichni brávdové navždycky zmizeli. Ale svědectví jiného pána stejně mocného a stejně nadaného tituly nás nutí věřit pravému opaku. Je to Nejjasnější a Nejurozenější Pán Juan Fernandez de Velasco, Konecťabl Kastilský, Nejvyšší komorník Jeho Veličenstva, Vévoda města Frias, Hrabě z Hara a z Castelnova, Vladař domu Velasco a domu sedmi Infantů z Lary, Místodržitel milánského státu atd. *Důkladně zpraven o tom, na jakou škodu a zkázu jsou... brávdové a tuláci, a znaje neblahý vliv, jímž tato sebranka působí na obecné blaho a na zlehčování spravedlnosti*, nařizuje jim 5. června roku 1593 také on, aby do šesti dnů opustili kraj, a důrazně opakuje skoro týmiž slovy předpisy a hrozby svého předchůdce. Dne 23. května roku 1598, *dovídaje se k svému nemalému*

rozhořčení, že... den ze dne vzrůstá v našem městě a státě počet takových lidí (brávd a tuláků) a že je dnem i noci slyšet jen o úkladných případech, vraždách, loupežích a zločinech všeho druhu, kterých se tito lidé dopouštějí a které jsou jim tím snadnější proto, že se tito brávdové spoléhají na ochranu svých pánů a příznivců, nařizuje znova tytéž léky ve zvýšeném množství, jak se to dělává při úporných nemocích. Necht se tedy každý chrání co nejbedlivěji, tak stojí na konci, přestoupiti jakkoliv tuto vyhlášku, nebo jinak nepocítí laskavost, ale přísnost a hněv Jeho Excelence... která je pevně rozhodnuta, že toto napomenutí je neodvolatelně poslední.

Ale stejného mínění nebyl Nejjasnější a Nejurozenější Pán don Pietro Enriquez de Acevedo, Hrabě z Fuentes, Kapitán a Místodržitel milánského státu. Nebyl toho mínění a z dobrých důvodů. *Podrobně zpraven o soužení, v němž žije naše město a stát vinou velikého množství brávd, kteří se v něm jen hemží... a pevně odhodlán vyrvat z kořene toto zhoubné símě, vydává dne 5. prosince 1600 novou vyhlášku, která je také plna těch nejpřísnějších hrozeb, v pevné víře, že jeho nařízení budou všude se vši přísností a bez milosti vykonána.*

Musíme se však domnívat, že se do toho nedal se vši dobrou vůlí, s kterou dovedl osnovat pletichy a popichovat nepřátele proti svému velkému nepříteli Jindřichovi IV.; dějiny nám dosvědčují, že se mu na tom poli podařilo podniknout k boji proti onomu králi vévodu Savojského a připravit ho tak víc než o jedno město; že se mu podařilo přimět k spiknutí vévodu de Biron a připravit ho tak o hlavu; ale pokud jde o to zhoubné símě brávd, je jisto, že dále rostlo a bujelo ještě 22. září roku 1612. V ten den pojal Nejjasnější a Nejurozenější Pán don Juan de Mendoza, Markýz de la Hynojosa, Šlechtic atd., Místodržitel atd., vážné rozhodnutí, že to pekelné býlí vyplení z kořene. Proto poslal královským dvorským tiskařům Pandolfovi a Marku Tulliovi Malatestům obvyklý výnos na vyhlazení brávd, náležitě opravený a zesílený, aby jej vytiskli. Ale ti se ve zdraví dožili i 24. prosince roku 1618 a bez následků snesli tytéž a ještě prudší rány, které jim zasadil Nejjasnější a Nejurozenější Pán don Gomez Suarez de Figueroa, Vévoda z Ferie, atd., Gubernátor atd. Ale protože ani ty hrozné rány neučinily konec jejich životu, musil Nejvznešenější a Nejurozenější Pán don Gonzalo Fernandez de Cordoba, za jehož vlády došlo k procházce dona Abbondia, znova vydat a znova upravit obvyklou vyhlášku proti brávdům. Stalo se to 5. října roku 1627,

rok, měsíc a dva dni před počátkem našeho pamětihodného příběhu.

Ani tato vyhláška nebyla poslední; ale myslím, že se o dalších už zmiňovat nemusím jako o věci, která přesahuje rámec našeho vypravování. Zmíním se jen o výnosu z 13. února roku 1632, v němž Nejjasnější a Nejurozenější Pán, Vévoda z Ferie, podruhé Místodržící, nás upozorňuje, že *největší zlotřilosti jsou páchány lidmi, jimž se říká brávové*. To nás dostatečně přesvědčuje o tom, že v době, o níž jednáme, bylo pořád brávů dost.

Bylo až příliš patrné, že ti dva výše popsaní chlapi na někoho čekají; a don Abbondio si musil podle jejich chování k své největší nelibosti všimnout, že ten, na něhož čekají, je on. Když se totiž objevil, zvedli oba hlavu, podívali se na sebe a udělali pohyb, z něhož bylo patrné, že si oba najednou řekli: to je on; ten, co seděl obkročmo na zídce, přendal nohu, vstal a postavil se na cestu; druhý se odlepil od zdi; a oba mu vykročili vstříc. Farář držel stále ještě otevřený breviář před sebou, jako by četl, ale pořád pomžikával očima vzhůru a sledoval jejich pohyby; a když viděl, že mu jdou přímo vstříc, začalo se mu hlavou honit tisíce myšlenek. Zkoumal honem sám u sebe, neodbočuje-li mezi ním a brávy napravo nebo nalevo nějaká pšinka; a hned si uvědomil, že ne. Rychle se zpytoval, jestli se nějak neprohřešil proti nějakému mocnému a mstivému člověku; ale i v tom zmatku jej poněkud uklidňovalo a utěšovalo svědectví jeho čistého svědomí: ale brávové se blížili a upřeně se na něj dívali. Kněz vsunul ukazováček a prostředník levé ruky za kolárek, jako by si jej upravoval; a zatím co se oba prsty šinuly po krku, otáčel dozadu také tvář a křivil ústa, pošilhávaje, kam až mohl, jestli někdo nejde; ale neviděl nikoho. Podíval se přes zídku na pole: pusto a prázdno. Skromněji přelétl pohledem cestu před sebou: nikdo, jenom dva brávové. Co dělat? Vrátit se zpět, na to už nebyl čas: vzít nohy na ramena, znamenalo tolik, jako by řekl: „Hoňte mě!“, ne-li něco ještě horšího. A protože nemohl uhnout nebezpečí, šel mu rychle vstříc, neboť chvíle nejistoty byly v tom okamžiku pro něho tak mučivé, že je chtěl stůj co stůj zkrátit. Zrychlil krok, přečetl jeden verš trochu hlasitěji, zatvářil se co mohl neklidněji a nejdobráčtěji a vši mocí se pokusil o náznak úsměvu; když se octl tváří v tvář oběma kumpánům, řekl si v duchu: tak jsme v tom! A zastavil se. „Pane faráři,“ řekl mu jeden z těch dvou a zabodl mu oči do tváře.

„Co poroučíte?“ odpověděl ihned don Abbondio a zvedl oči od knihy, která mu zůstala ležet otevřená na rukou jako na pultu.

„Vy máte v úmyslu,“ pokračoval bráv s hněvivým a hrozivým posunkem nadříceného, který přistihl svého podříceného při něčem nedobřem, „vy máte v úmyslu zítra oddat Renza Tramaglina s Lucií Mondellovou!“ „Totiž... to je tak,“ odpověděl třesoucím se hlasem don Abbondio, „to je tak. Pánové se vyznají ve světě a velmi dobře vědí, jak to s těmi záležitostmi chodí. Ubohý farář je přitom pátým kolem u vozu: upekou si to doma mezi sebou a pak... a pak přijdou k nám, jako se chodí do banky pro peníze: a my... my jsme služebníky obce.“

„Dobrá,“ řekl mu bráv do ucha, ale slavnostním tónem rozkazu, „tak ta svatba se nebude konat ani zítra, ani kdy jindy.“

„Ale drazí pánové,“ odpověděl don Abbondio laskavým a konejšivým hlasem člověka, který chce přesvědčit nedočkavce, „ale pánové drazí, račte se jen vmyslit do mé kůže. Kdyby ta věc záležela na mně..., vždyt vidíte, že já z toho nemám ani haléř...“

„Třesky plesky,“ přerušil ho bráv, „kdyby záleželo na řečech, to byste nás obalamutil. My už o tom nic nevíme a ani nechceme víc vědět. Chytrému napověz... vy nám rozumíte.“

„Ale pánové jsou příliš rozumní, příliš spravedliví...“

„Ale k svatbě nedojde,“ přerušil tentokrát kněze druhý kumpán, který až do té chvíle mlčel, „ale k svatbě nedojde, nebo...“ a tu škaradě zaklel, „nebo kdo jí požehná, ten už nebude mít čas na pokání a...“ nové zaklení.

„Ticho, ticho,“ začal zase první řečník, „pan farář je muž, který ví, jak to na světě chodí; my jsme poctiví lidé a nechceme mu ublížit, když bude mít rozum. Pane faráři, náš pán, nejjasnější don Rodrigo, vás srdečně pozdravuje.“

Toto jméno mělo v mysli dona Abbondia týž účinek, jako když za noční bouře blesk na chvíli a zmateně ozáří věci okolo a ještě zvýší hrůzu. Mimoděk se hluboce uklonil a řekl: „Kdybyste mi tak mohli poradit...“

„Ech, to bychom si dali, radit pánovi, který umí latinsky!“ přerušil ho znova bráv a dal se do smíchu, v němž byla drzost i divokost.

„To je vaše věc. A hlavně je-li vám život milý, nikomu ani muk o té výstraze, kterou jsme vám dali. Jinak... hm... bylo by to pro vás

totéž, jako kdybyste požehnal té svatbě. Tak co, co máme vyřídit vašim jménem nejjasnějšímu panu donu Rodrigovi?“

„Mou nejhlubší úctu...“

„Řekněte to jasněji!“

„...Že jsem ochoten... že jsem vždycky ochoten ho poslechnout.“

A když pronášel tato slova, nevěděl ani on sám, je-li to slib nebo zdvořilost. Brávové je přijali a tvářili se, že je chápou ve smyslu vážnějším.

„Výborně a dobrou noc, vašnosti,“ řekl jeden z nich, odcházeje s kumpánem. Don Abbondio by byl dal před chvílí oko za to, aby je nemusil potkat, teď by byl zase rád prodloužil rozmluvu a vyjednávání.

„Pánové...“ začal, sklapnuv breviář oběma rukama; ale ti ho už neposlouchali, vykročili po cestě, odkud on přišel, a vzdálili se, propěvující si odrhovačku, kterou ani nechci opakovat. Chudák don Abbondio stál chvilku s otevřenými ústy, jako by z nebe spadl: potom se dal po té cestičce, která vedla k jeho domu, těžce postrkuje kupředu jednu nohu za druhou, jako by mu byly zdřevěněly. Jak mu bylo uvnitř, pochopíme lépe, když si něco povíme o jeho povaze a o době, v níž mu bylo souzeno žít.

Jak si už čtenář jistě všiml, nenarodil se don Abbondio se srdcem lva. Zato už od útlého mládí si musil uvědomit, že nejhorším ze všeho je být v těch dobách tvorem bez drápů a spárů a přitom necítit žádnou touhu dát se sežrat. Moc zákona nijak nechránila mírného a pokojného člověka, který neměl jiných možností nahánět strach jinému. Ne snad že by chyběly zákony a tresty proti soukromým násilnostem. Zákonů byla dokonce záplava. Jednotlivé přečiny byly vypočítávány pěkně podrobně s úzkostlivou přesností: tresty byly bláznivě přehnané, a když nestačily, mohly se skoro v každém případě zvyšovat podle zdání zákonodárce a houfu soudců. Soudní postup byl zaměřen jen k tomu, aby osvobodil soudce od všeho, co by mu mohlo překážet ve vynešení rozsudku: uvedené výňatky z vyhlášek proti brávům jsou malou, ale věrnou ukázkou. Přes to přese všechno nebo z velké části právě proto neměla tato nařízení, každou vládou znova vydávaná a utužovaná, jiného smyslu, než že nad slunce jasněji dokazovala bezmocnost svých původců. A jestliže měla nějaký bezprostřední účinek, pak jen zhoršovala útrapy, jež působili rušitelé pokoje lidem pokojným a slabým,